

PLA DE TREBALL DE L'OBSAM A LLARG TERMINI*

(*Modificat i aprovat per la Comissió Científica
de la Reserva de Biosfera de Menorca
el 8 de novembre de 2005)

ÍNDEX

1) OBJECTIUS DE L'OBSAM

- Definició
- Declaració d'objectius principals
- Objectius instrumentals

2) INSERCIÓ DINS L'IME

- Coordinació tècnica i administrativa
- La CCRB
- Els membres i les seccions de l'IME

3) LA RESERVA DE LA BIOSFERA DE MENORCA

3.1) Les relacions institucionals internes

- El Consell Insular de Menorca
- Els ajuntaments
- La Comunitat Autònoma
- La participació social

3.2) La projecció externa

- El programa MaB
- La xarxa de RB d'Espanya
- Altres RB del món
- Universitats i centres d'estudis ambientals

3.3) El seguiment de la sostenibilitat

- El sistema d'indicadors de l'OBSAM

- Indicadors del PTI
- Sistema d'indicadors de la sostenibilitat (SIS)
- El semàfor dels indicadors bàsics (SIB)

- El SIT de l'OBSAM

- Mapa d'usos i cobertes del sòl
- Altra cartografia pròpia i de tercers
- Sitmun

- Suport a la investigació, l'educació i la formació

- Recerca pròpia, projectes en col·laboració i beques
- La web de l'OBSAM

4) Projecte innovador de sensibilització: el laboratori del paisatge

PLA DE TREBALL DE L'OBSAM A LLARG TERMINI*

(*Modificat i aprovat per la Comissió Científica
de la Reserva de Biosfera de Menorca
el 8 de novembre de 2005)

1) OBJECTIUS DE L'OBSAM

- **Definició de l'OBSAM**

L'OBSAM és l'instrument de l'IME al servei de la funció logística de la Reserva de Biosfera de Menorca.

Aquesta definició pot semblar senzilla però, tanmateix, inclou moltes coses que ofereixen a l'OBSAM un camp molt ampli d'actuació. En primer lloc deixa clar que es tracta d'un projecte de l'IME, del qual en forma part.

En segon lloc, centra la missió de l'OBSAM en la Reserva de Biosfera. Aquest requisit podria semblar una gran limitació degut a les poques actuacions de la RB com a tal i el pobre balanç de la seva gestió durant els seus 10 anys d'existència. Però des dels seus inicis l'IME no ha considerat que la RB hagués de ser un projecte únicament en mans de l'administració insular, sinó que es tracta d'una experiència social que ha d'implicar tota la comunitat humana del territori RB, és a dir, les seves institucions públiques, el món empresarial l'anomenat tercer sector o societat civil organitzada. En aquest sentit no hi cap dubte que l'experiència de Menorca és molt rica en molts aspectes: el debat social sobre la sostenibilitat de l'economia, l'actitud favorable a la conservació d'amplis sectors de la població i moltes actuacions coherents amb això com són l'aprovació d'un Pla Territorial Insular (PTI), les Agendes 21 Locals (AL21) dels vuit municipis de l'illa o algunes mesures polítiques recents, com el *Contracte Agrari de la RB*, que segueixen directament les recomanacions de l'informe de l'IME que va donar lloc a la declaració de Menorca com a RB.

Finalment hauríem de valorar en els seus justos termes l'expressió *funció logística*, derivada directament de la terminologia del programa MaB de la UNESCO. Per aquest programa de les Nacions Unides, les RB s'han de dotar de tres funcions: la funció de conservació i desenvolupament, que ara potser anomenaríem sostenibilitat; la funció de participació social, considerada fonamental per a que una RB compti amb el suport de la seva població; i la funció logística, dins la qual s'inclouen l'educació, la formació, l'impuls de la recerca científica i l'observació permanent, així com també la cooperació amb la xarxa mundial de RB. Com es veu, només la funció logística ja ofereix a l'OBSAM un camp molt ampli d'actuació.

- **Declaració d'objectius principals o "missió" de l'OBSAM**

Dins aquest marc de la definició de l'OBSAM els seus objectius actuals es podrien resumir de la següent manera:

- El seguiment permanent de la sostenibilitat a Menorca en tots els seus diversos vessants
- L'assistència científica a les institucions públiques implicades en la gestió de la Reserva de Biosfera de Menorca
- La comunicació pública dels resultats d'aquest seguiment i la divulgació dels valors i els reptes de la RB

- **Objectius instrumentals**

Per dur a terme aquesta missió en relació a la situació concreta de la RB en aquest període i amb un afany d'utilitzar eficaçment els recursos i les possibilitats reals de l'IME i de l'OBSAM, es poden concretar els següents objectius instrumentals:

- Crear i mantenir un sistema propi d'indicadors de la sostenibilitat a Menorca
- Recollir altres informacions significatives de l'evolució de la RB i organitzar una base de dades pública que afavoreixi l'estudi de qualsevol tema relacionat amb aquesta
- Organitzar i millorar de forma continuada un sistema d'informació geogràfica que permeti fer una anàlisi territorial de l'estat dels recursos naturals, el medi ambient i el patrimoni històric de Menorca
- Estimular i/o ajudar la investigació científica de tercers sobre aquells temes relacionats amb la RB de Menorca
- Difondre públicament els resultats dels treballs de l'OBSAM amb la màxima puntualitat, per a la qual cosa s'utilitzarà especialment la web i els mitjans de comunicació locals, amb els límits que els són propis
- Oferir servei i recursos a la comunitat educativa, per tal d'afavorir que el coneixement científic sobre la RB sigui matèria d'educació dels ciutadans i ciutadanes del futur
- Desenvolupar accions de sensibilització de la població sobre el valor del paisatge de Menorca, com a concepte directament representatiu de la sostenibilitat i la RB
- Respondre positivament i dins la mesura de les possibilitats tècniques de l'equip de l'OBSAM, a les eventuais demandes d'assessorament del Consell Insular de Menorca en matèria d'indicadors, recursos naturals, medi ambient i sostenibilitat
- Establir relacions estables i de xarxa amb altres RB d'Espanya
- Cooperar amb algunes RB de la resta del món

2) INSERCIÓ DINS L'IME

- **Coordinació tècnica i administrativa**

L'OBSAM rep el servei administratiu i tècnic de la secretaria de l'IME i en darrera instància dels serveis generals del Consell Insular de Menorca. Els acords del Consell científic i del Consell rector de l'IME, així com dels òrgans unipersonals, President, Coordinador científic, etc., tenen efectes plens sobre l'OBSAM. Això exigeix una coordinació tècnica i administrativa en la gestió dels expedients i en l'execució pressupostària que és responsabilitat del personal en la mesura de les seves funcions.

Per altra banda, la disponibilitat de recursos econòmics s'estableix a partir d'un programa OBSAM dins del pressupost de l'IME, que aprova anualment el Ple del Consell Insular de Menorca, juntament amb els d'aquesta corporació. Això suposa que l'OBSAM, igual que l'IME en el seu conjunt, en tant que organisme autònom de caràcter local, pot cercar i obtenir finançament de tercers, normalment aplicat a projectes que han estat presentats a convocatòries d'ajut o per la via

de convenis de col·laboració amb institucions públiques o privades. Aquesta feina de captació de fons suposa una dedicació important a la recerca de convocatòries d'ajuts, contacte de possibles socis i ofertes de col·laboració. També requereix una disponibilitat a acceptar encàrrecs, sempre que siguin coherents amb els objectius de l'OBSAM, estiguin convenientment finançats i no suposin la desviació de recursos humans d'altres activitats de major prioritat.

- **La CCRB**

L'IME ha creat la Comissió Científica de la Reserva de Biosfera (CCRB), en tant que comissió de membres de les diverses seccions, en aplicació del Reglament en vigor, com a òrgan dedicat específicament als afers de la RB. Això inclou la supervisió de l'activitat de l'OBSAM i la reflexió estratègica sobre la seva missió.

Aquest òrgan col·legiat, amb representants de totes les seccions de l'IME, des dels seus inicis s'ha centrat en les seves pròpies iniciatives (Jornades sobre la RB, aportacions al PTI o al projecte de Lei de RB, intercanvi d'opinions amb els responsables polítics de la RB, etc.) i ha mostrat una elevat grau de confiança en l'equip de l'OBSAM. Per altra banda, també es pot comprendre que la falta d'impuls polític que ha patit la RB de Menorca durant llargs períodes, ha obligat l'IME a seguir treballant des de la capacitat d'iniciativa, posant un èmfasi especial en la generació de propostes.

Cal que la interrelació entre l'equip tècnic de l'OBSAM i la CCRB sigui el màxim d'estreta, de manera que aquesta es pugui implicar directament i conèixer més de prop l'activitat d'aquell i viceversa. Concretament: a) el coordinador de la CCRB participarà periòdicament en les reunions de coordinació tècnica de l'OBSAM; b) el personal qualificat de l'observatori participarà a les reunions de la CCRB; c) els ordres del dia de la CCRB podran incloure punts per tractar temàtiques concretes del treball de l'OBSAM que seran introduïdes pels seus responsables.

- **Els membres i les seccions de l'IME**

El vast conjunt de matèries sobre les que treballa l'OBSAM en el seu seguiment de la sostenibilitat, fa especialment significatiu aquest punt. La major virtut de la inserció de l'OBSAM dins el marc que ofereix l'IME, és precisament la possibilitat de treballar en estreta relació amb científics i especialistes coneixedors de la realitat de Menorca des dels diversos punts de vista que ofereixen les seves disciplines. En aquest sentit, l'enfocament multidisciplinari ve garantit per la contribució valuosa i enriquidora d'aquests membres de l'IME i d'alguns externs que col·laboren habitualment o ocasionalment amb l'equip de l'OBSAM. Aquestes relacions, fins ara, s'han basat en les necessitats pràctiques i no han pres caràcter oficial. Tanmateix, per la seva importància, podria ser bo el reconeixement de la categoria d'*expert o assessor de l'OBSAM* a aquestes persones quan la seva funció pren forma permanent.

3) LA RESERVA DE LA BIOSFERA DE MENORCA

3.1) Les relacions institucionals internes

- **El Consell Insular de Menorca**

La institució que ostenta la representació i el lideratge de la RB, sempre ha reconegut el paper de l'IME en aquesta i ha comptat amb l'OBSAM com un dels organismes del seu funcionament. Ja els estatuts del Consorci Menorca Reserva de Biosfera, que funcionà fins 1999, atorgaven a l'IME la funció de la Comissió Científica. Les darreres jornades sobre la RB, corresponents al balanç de 10

anys, foren organitzades conjuntament entre l'IME i el Departament de Medi Ambient del Consell Insular. De fet, des de la seva creació, l'oficina de la RB participa a les reunions de la CCRB.

Pel que fa a l'OBSAM, aquest participa habitualment en diversos òrgans tècnics o consultius del Consell Insular, i ha desenvolupat alguns dels seus projectes més importants a partir de convenis amb diversos departaments del CIME, (com ara el mapa d'usos i cobertes, les enquestes sobre mobilitat o sobre despesa turística, el càlcul dels indicadors del PTI o l'exposició sobre el paisatge de Menorca).

Considerem que les relacions de l'OBSAM amb el diversos serveis tècnics del CIME són actualment adequades, perquè es basen en un reconeixement del diferent paper de cadascuna de les parts en relació a la RB: la gestió, per una banda, i el seguiment científic per l'altra; sense perjudici de l'existència de temes que requereixen l'esforç de tots els implicats en l'impuls de la RB, com són la sensibilització, l'educació i la participació social.

- **Els ajuntaments**

El paper de les administracions diferents del Consell Insular de Menorca en relació a la RB no ha estat mai clar. És lògic, doncs, que tampoc ho estigui el reconeixement de les funcions de l'OBSAM per part d'aquestes administracions.

Els ajuntaments tenen encara un paper poc definit dins la RB. El primer intent sòlid d'integrar la vida municipal en l'impuls i la gestió de la RB fou la posta en marxa de processos d'Agenda 21 Local a tots el municipis de l'illa i de forma coordinada per part del Consell Insular. Tanmateix, actualment, les AL21 duen una dinàmica molt local i apareixen com a desvinculades de la RB, excepte per l'associació d'idees que en fan els ciutadans. Esperem que en algun moment el Consell Insular de Menorca faci seva la proposta (sorgida de les Jornades dels 10 anys de la RB) d'iniciar un procés d'AL21 d'àmbit insular, que serveixi per harmonitzar les agendes municipals i per posar l'accent en la necessitat d'una visió insular en relació a la sostenibilitat. En aquest cas, l'OBSAM hauria d'estar disposat a implicar-se en el procés d'AL21 en qüestions com la diagnosi, la participació social i el seguiment.

L'OBSAM, en relació als ajuntaments, manté unes molt bones relacions, tal com es deriva del que ha estat sempre la tònica per al conjunt de l'IME. L'obtenció de dades i informacions municipals, la disposició de sales o altres equipaments per a activitats de l'OBSAM o les col·laboracions o assessoraments puntuals d'aquest als ajuntaments, mai han trobat cap impediment greu.

- **La Comunitat Autònoma**

L'administració autonòmica és un cas ben diferent. L'OBSAM és bastant desconegut en els àmbits oficials balears. És significatiu que, després de varis anys de dedicar recursos propis al seguiment del medi natural marí, l'OBSAM mai s'hagi guanyat, per exemple, l'interès de la DG de Pesca del Govern Balear per aquests treballs. El suport financer de la CAIB, en canvi, ha estat i és prou important, gràcies a certes convocatòries de subvencions a les que s'han presentat projectes de l'IME, especialment per part del SOIB (Servei d'Ocupació de les Illes Balears.)

Casos especials són el Parc Natural de l'Albufera des Grau i el Servei d'Estudis de la Direcció General de Recursos Hídrics, amb els quals ha existit un contacte regular i de col·laboració mútua.

Recentment, la projecció cap al conjunt de les illes Balears de les activitats i els resultats de l'OBSAM ha augmentat i ha millorat, però encara estem lluny del que hauria de ser una situació satisfactòria.

- **La participació social**

L'OBSAM va realitzar, entre 2000 i 2002, diversos tallers de participació social, amb diversos mètodes, (els més importants, els dos tallers sobre el futur de la RB, amb el mètode EASW). Es va obtenir així una interessant i detallada fotografia del que la població de Menorca considera que és el camí de la sostenibilitat en aquest període. També es va mostrar un dels camins més eficaços, el dels tallers de participació, per implicar els sectors interessats en la gestió de la RB i, en definitiva, fer més participativa la democràcia.

Al principi semblava que aquest camí s'havia iniciat. Les fases de diagnòstic de les AL21 i l'elaboració del Reglament de participació del CIME, amb múltiples tallers del mateix estil, així ho feien pensar. Però no ha estat així, i la nul·la estructura de participació social és actualment una de les mancances més greus de la RB de Menorca, tractant-se, a més, d'un dels pilars fonamentals del programa MaB.

No obstant, pensem que no és l'OBSAM el que ha de trobar solucions a aquest problema, d'índole més política, sinó que correspon a la pròpia CCRB, que ha de fer valer la seva opinió sobre el valor de la participació social per mantenir viu l'esperit fundacional de la declaració de Menorca com a RB.

3.2) La projecció externa

- **El programa MaB**

El programa MaB de la UNESCO, a nivell mundial, no manté cap relació formal amb l'IME ni amb l'OBSAM. Com succeeix en la major part dels organismes de les Nacions Unides, el funcionament del MaB té un component marcadament intergovernamental. Tot passa pel Comitè espanyol del programa MaB, el funcionament del qual ve assegurat pel Ministerio de Medio Ambiente.

En els darrers anys no s'ha avançat gens en la consolidació d'una xarxa de RB d'Espanya i són molt poques les ocasions d'establir relacions de cooperació a nivell tècnic i científic. Els afers del programa MaB a Espanya es situen en un terreny molt polític i la representació de la RB de Menorca en aquest context l'ostenta el Consell Insular de Menorca.

Una possibilitat, per a l'OBSAM, seria establir alguna relació directa amb els òrgans que tracten del seguiment científic de les RB en el propi programa MaB de la UNESCO. El punt de partida podria ser la participació més activa en els projectes MaB-flora i MaB-fauna, dues xarxes de recollida d'informació sobre la biodiversitat, però l'objectiu hauria de ser més ambiciós, sense que estem en condicions, per falta d'informació actual, de concretar més aquesta idea.

- **La xarxa de RB d'Espanya**

Ja fa anys que les RB més dinàmiques es reuneixen periòdicament i manifesten la seva voluntat de treballar en xarxa. Això només és una realitat a nivell d'Andalusia, gràcies a que la Junta d'aquella comunitat autònoma ha donat suport efectiu a aquesta idea.

A falta d'una estructura de col·laboració que podria afavorir l'intercanvi sistemàtic d'experiències en el seguiment de la sostenibilitat, l'OBSAM ha desenvolupat algunes relacions amb aquelles RB que s'han demostrat més interessades en el model d'observatori permanent que aquí practiquem. Aquestes són: Lanzarote, Urdaibai i La Palma. Els fruits d'aquestes poques experiències són molt

positius i aconsellen aprofundir i estendre aquesta línia de treball, que la falta de temps i de recursos econòmics manté com a marginal actualment.

- **Altres RB del món**

Tot i que no en tenim experiència prèvia, el mateix raonament del punt anterior serveix per avalar la necessitat d'un major coneixement d'experiències similars de recerca de la sostenibilitat en territoris amb els valors naturals i les possibilitats de Menorca, com poden ser altres RB d'arreu del món. Si aquestes es troben a països pobres, a més, l'intercanvi d'experiències es pot fer en un marc de solidaritat i ajuda al desenvolupament.

- **Universitats i centres d'estudis ambientals**

Les característiques de l'OBSAM fan que la seva activitat de seguiment a llarg termini i divulgació, es diferenciï netament de la recerca de tipus universitari, sovint de caràcter més puntual, amb terminis curts de treball, metodologies sofisticades que aprofundeixen en una petita parcel·la del coneixement i destinada a especialistes. Això no treu que les informacions que ofereix l'OBSAM, especialment a mesura que les sèries d'indicadors es van fent llargues i a condició de publicar clarament les metodologies utilitzades en cada cas, han de ser útils a la comunitat científica. Això revertirà, sense cap dubte, en una major aflluència d'investigació científica sobre la RB, un dels objectius fonamentals de l'IME i l'OBSAM.

Cada cop hi ha, tanmateix, més centres d'estudis ambientals, o similars, que coincideixen amb l'enfocament de l'OBSAM (aquest nivell intermedi entre la investigació científica més sofisticada i la informació a l'abast del públic, de demanda creixent) i amb els quals esdevé més adient establir acords de col·laboració. També els treballs sobre indicadors de sostenibilitat i els organismes que els fan han augmentat molt i, en conseqüència, també les possibilitats de treballar millor la comparació de les dades de Menorca amb les d'altres llocs. Aquests exercicis comparatius s'han realitzat poc per part de l'OBSAM i això s'hauria de corregir en la mesura del possible. Si aquests es fan correctament, partint de dimensions territorials i de poblacions similars, coneixent els factors bàsics d'influència de cada cas i amb tota cautela en les interpretacions, els exercicis comparatius poden ser molt reveladors i reforçar la capacitat de diagnòstic. També les comparacions "en vertical" són necessàries; és a dir l'elaboració d'indicadors per a Menorca que corresponguin a variables comparables per a Balears, Espanya, Europa.

Un aspecte diferent de la capacitat de projecció de l'OBSAM cap a l'exterior és el programa de pràctiques d'estiu, que després d'un primer any experimental i tres més de funcionament ja es pot considerar perfectament consolidat. El programa té l'objectiu principal d'obtenció i elaboració d'informació primària de gran importància per a l'OBSAM, especialment en el terreny del seguiment del medi natural i en tots aquells temes que requereixen la realització d'enquestes o recomptes per mitjà de treball de camp. Però no hi ha dubte que un dels objectius complementaris és la generació d'una xarxa de relacions científiques amb les persones, universitats i centres d'estudi que participen en cada convocatòria.

3.3) El seguiment de la sostenibilitat

Aquesta funció, central per a l'OBSAM, ofereix un ventall molt ampli de possibilitats i de metodologies. Fins ara s'ha optat per tres grans àmbits de treball:

En primer lloc, el càlcul d'indicadors: variables quantitatives que permeten jutjar l'evolució d'algun aspecte directament relacionat amb la sostenibilitat sempre en relació amb unes tendències desitjables.

En segon lloc, el treball per mitjà de SIG (mapes digitals amb bases de dades associades), el qual ens permet un seguiment del medi natural i de la seva interacció amb l'activitat humana molt acurat.

En tercer lloc, el suport que des de l'OBSAM es dona a la investigació, l'educació ambiental i la sensibilització de la població.

Finalment, l'OBSAM pot ser utilitzat també per l'IME com un instrument de gestació i experimentació de projectes nous en relació a la sostenibilitat o la RB, com per exemple el paper del paisatge.

Vegem aquestes quatre parts:

A.- El sistema d'indicadors de l'OBSAM

Els indicadors s'organitzen a partir de tres projectes:

- **Indicadors del PTI**

Per encàrrec del Departament d'ordenació del territori del CIME, es calculen els indicadors legalment aprovats com a seguiment dels efectes de l'aplicació del PTI. Atès que el PTI és la principal acció pública dins una lògica de sostenibilitat, és a dir de coherència amb la declaració de Menorca com a Reserva de Biosfera, donem la màxima importància a aquest seguiment. Hem de destacar que es tracta d'un dels rars casos a Menorca en que una actuació pública es dota d'una bateria d'indicadors que permetin verificar els seus resultats.

- **Sistema d'indicadors bàsics de l'OBSAM (SIB)**

Tanmateix, el PTI i els seus indicadors específics no exhaureixen la qüestió, complexa, del seguiment de la RB. Per aquest motiu l'OBSAM els completa amb una proposta pròpia de quines variables convé estudiar i determinar-ne una tendència desitjable i a continuació procedir al càlcul periòdic d'aquest indicador i verificar els resultats. La major part d'aquests indicadors ja estan establerts per l'OBSAM i s'actualitzen regularment, comprnent els principals vectors ambientals i socioeconòmics.

Es duu a terme, a més, una important tasca d'observatori permanent en un àmbit no molt habitual: el seguiment del medi natural (SMN) a llarg termini. Els projectes en marxa i l'actualització de dades derivades d'aquests, absorbeixen una part molt important del treball actual de l'OBSAM. En aquest marc cal esmentar: l'avaluació de les poblacions d'ocells, de papallones diürnes, dels sistemes dunars, del medi marí, etc., que ens aporten bioindicadors de la major importància sobre el canvi global i l'estat dels ecosistemes locals. A més, el seguiment d'elements singulars del patrimoni natural ofereix bastants camps per treballar.

L'experiència acumulada durant aquesta etapa ens ha mostrat també la carència d'indicadors de tipus sociològic o sobre aspectes més qualitatius de la realitat econòmica. En vistes a això, l'OBSAM s'ha anat dotant, progressivament, d'una certa capacitat per realitzar enquestes a la població o als visitants, un mètode que podria ajudar a superar aquestes carències, tot i que els recursos escassos obliguen a fer una reflexió sobre els objectius a cobrir i saber donar prioritat a unes informacions per damunt d'altres. En l'actualitat seria factible realitzar una operació de sondeig cada estiu, mirant de recollir informació sobre: a) percepció de la RB per

part de la població; b) satisfacció de les expectatives dels turistes; c) ús i valoració del patrimoni històric i d'esdeveniments culturals.

- **El semàfor dels indicadors de la sostenibilitat (SIS)**

El resultat d'un petit grup d'aquests indicadors, els més significatius i útils, es poden organitzar en un triangle amb 10 polígons, cadascun d'ells representatiu d'un tema diferent de la sostenibilitat, rebent cadascun d'ells un color, verd, groc, vermell, segons si el resultat dels indicadors s'acosten o s'allunyen de la tendència desitjable.

Aquest mètode de simplificació, amb finalitat divulgadora, fou anomenat el semàfor dels indicadors bàsics de l'OBSAM i el seu disseny va sorgir durant un procés de tallers de participació social sobre la sostenibilitat que es van realitzar durant el període de 2001 a 2003. Tan pel seu origen com per la seva utilitat per a la comunicació social, mereix una difusió especial.

B.- El Sistema d'informació territorial de l'OBSAM (SIT)

L'ús de tecnologia SIG (sistema d'informació geogràfica), mapes digitals amb bases de dades associades, és un instrument especialment útil per a l'anàlisi d'informació amb una base territorial. L'OBSAM ha apostat per aquesta via per disposar, properament, d'un veritable sistema propi d'informació territorial sobre Menorca. El producte més important d'aquest sistema és el Mapa d'usos i cobertes del sòl.

- **Mapa d'usos i cobertes del sòl**

Es tracta d'una adaptació a Menorca del projecte europeu Corine Landcover, que permet de descriure tot allò que hi ha sobre el sòl i que compona el que podríem dir el paisatge de l'illa. El mapa actual es basa en ortofotos de 2002 i verificació per mitjà de treball de camp realitzat de 2003 a 2006 i s'està elaborant a escala 1:5000. És el projecte més laboriós i segurament el més important dels actualment en marxa.

- **Altra cartografia pròpia i de tercers**

L'OBSAM també pot utilitzar i oferir altra cartografia pròpia o cedida per a les anàlisis de caràcter territorial que es proposin.

- **Sitmun (Sistema d'informació territorial municipal)**

Un objectiu important de l'OBSAM és col·laborar amb les mesures que puguin ajudar a millorar la informació disponible pel públic sobre la realitat de l'illa. Actualment el projecte més ambiciós en aquest sentit, també dins el camp de les tecnologies SIG, és el SITMUN, que oferirà, a través d'internet, un accés ràpid a aquest tipus de mapes i dades que les administracions locals i insular vulguin difondre, inclosos els productes de l'OBSAM. Si es donés el cas que aquest projecte no avancés adequadament, llavors caldria apostar per un servidor propi, amb el cost econòmic que això comportaria, però en cap manera abandonar l'objectiu de difondre els mapes de l'IME en internet.

C.- Suport a la investigació, l'educació i la formació

- Recerca pròpia, projectes en col·laboració i beques

Aquest no pot ser un capítol important per a l'OBSAM degut a la modèstia dels recursos disponibles. Tanmateix, s'està desenvolupant recerca pròpia sobre seguiment dels sistemes dunars, avaluació dels recursos hídrics, sobre el seguiment del medi natural marí i diversos temes relacionats amb el turisme. Per altra banda, per mitjà de beques, s'està impulsant la recerca sobre ocells nidificants i, en el terreny econòmic, les composants del VAB i la comptabilitat ambiental. Cal tenir en compte que les beques s'atorguen dins el procediment anual de les beques d'investigació de l'IME. Finalment, com ja s'ha explicat més amunt, el programa de pràctiques d'estiu, permet la realització de treball de camp i enquestes que aporten un important gruix d'informació primària a disposició de l'OBSAM.

- La web de l'OBSAM

El principal reflex del conjunt de l'activitat de l'OBSAM ha de ser la web. Cal que hi apareguin, el màxim possible d'actualitzats, els següents apartats, reflex dels **tres pilars** de l'Observatori:

- SISTEMES D'INDICADORS
- SISTEMA D'INFORMACIÓ TERRITORIAL
- DOCUMENTS D'INTERÈS

Aquest darrer apartat és fonamental que estigui ordenat temàticament per facilitar la seva funció de **suport a la investigació i a l'educació**. En cada capítol temàtic hi poden aparèixer: documents breus d'informació recollida per l'OBSAM; documents de treball de l'OBSAM, més extensos i amb caràcter de diagnòstic; articles científics; ponències, posters o comunicacions a congressos; links a altres llocs on s'hi pugui trobar informació complementària.

També seria bo reforçar els **aspectes més divulgatius** i de facilitats per als mitjans de comunicació i amb els apartats següents:

- ACTUALITAT AMBIENTAL
- NOVETATS (d'indicadors o documents)
- QUE ÉS L'OBSAM (incloure activitats, memòries, organigrama i correus del personal...)
- PROGRAMA DE PRÀCTIQUES D'ESTIU (explicació permanent i anunci de les convocatòries d'aquesta possibilitat de pràctiques d'investigació i/o de col·laboració voluntària)
- EL PAISATGE DE MENORCA (apartat a la web per recollir les activitats lligades a aquest projecte)

Un **butlletí electrònic** és l'instrument complementari adient per a la web de l'OBSAM. Una llista d'adreces de persones i institucions interessades, entre les que s'hi han de comptar els departaments insulars implicats, els centres educatius de Menorca i els mitjans de comunicació, ha de rebre així una indicació periòdica de les informacions que han sortit a la llum. La periodicitat inicial seria suficient que fos trimestral.

D.- Projecte innovador de sensibilització: el laboratori del paisatge de Menorca

Amb l'exposició sobre el paisatge, que va recórrer els centres d'exposició de Menorca durant el curs anterior, l'OBSAM es va sumar a tota una corrent de pensament que atorga a aquest concepte, el paisatge, una especial capacitat de mobilització social a favor de la sostenibilitat. No és debades que la voluntat de conservació del paisatge reuneix, conjuntament, la defensa dels valors del medi natural i els del patrimoni històric i etnològic. La percepció col·lectiva del paisatge evoluciona al ritme de la cultura i l'educació de manera que en un moment històric determinat, els coneixements científics i la sensibilitat estètica s'uneixen per donar un fruit: el criteri sobre les formes d'humanització de la natura o, dit d'una altra manera, el paisatge com a epidermis del grau de sostenibilitat de l'organisme social, creat per ell i percebut a l'hora en una acte diferent, de distanciament.

Abordar el tema del paisatge requereix, a més, una extensió encara més àmplia del treball multidisciplinari de l'OBSAM i de l'IME. Des de l'evidència de la biodiversitat o la geologia, passant per la integració dels monuments històrics en el seu entorn, la toponímia, l'arquitectura o la gestió del gaudi humà del passeig o del bany, fins arribar a l'estreta relació entre relat i valor del paisatge, tenim al davant una possibilitat d'unir molts coneixements i possibilitats creatives.

NO cal dir que, en el present de Menorca (i en el futur per algun temps prou llarg), urbanisme, arquitectura, turisme i agricultura són realitats que no es poden deixar de relacionar amb el paisatge; cadascuna d'elles amb impulsos i actors diferents, però participants comuns d'un resultat social. Es tracta de generar el marc on aquestes realitats puguin confluïr de forma enriquidora.

Es proposa iniciar un projecte d'ample abast, que parteixi de l'OBSAM però amb voluntat de transcendir-lo i més destinat a la mobilització de la sensibilitat i la creativitat que a l'observació i el seguiment científic. D'aquí la proposta d'un "laboratori", perquè d'un costat cal advocar per l'evolució sostenible del paisatge i descartar la seva transformació brusca, però de l'altre costat cal guanyar la sensibilitat estètica i la complexitat innovadora de la població i dels actors socials implicats.

La llavor que pot posar l'OBSAM, amb vistes a fer créixer aquesta idea són els següents projectes:

- L'Atlas del paisatge de Menorca. Un projecte amb una vocació divulgativa i educativa que està en cartera des de 2004 i que, a hores d'ara, manca dels recursos suficients per dur-lo a terme. En el projecte s'haurien d'implicar, a més dels tècnics de l'OBSAM, experts de molt diversos camps.
- Indicadors i enquestes. Elaboració d'indicadors sobre l'evolució del paisatge, que poden incloure la realització d'enquestes periòdiques sobre la percepció social d'aquest, tant de part dels residents com dels visitants.
- La web del laboratori del paisatge. Generar un apartat específic i diferenciat dins la web de l'OBSAM per al laboratori del paisatge. Aquest lloc disposaria dels productes audiovisuals generats en ocasió de l'exposició del paisatge del curs 2004-05 i altres apartats amb voluntat interactiva, com: enquestes on-line sobre percepció del paisatge, imatges aportades per visitants, relats, creacions plàstiques, propostes d'intervenció o restitució paisatgística, etc.